

Політична система суспільства та соціально-політичні механізми здійснення влади.

■ План.

- Політична система суспільства, її структура, ознаки, функції, типологія.
- Типи політичних режимів.

- Політична система суспільства являє собою сукупність державних органів, політичних партій і громадських організацій, правових і політичних норм, політичної культури й ідеології, історичних традицій і політичних відносин, характерних для певного типу суспільства і політичного режиму.

Рівні політичної системи

- Вищий (*мегарівень*) політична система складається з центрального апарата влади, політичних партій, масових рухів, політичної опозиції, суспільних асоціацій, засобів масової інформації.
- Середній (*мезорівень*) утворені апаратами керування і виборної влади на рівні регіонів – це муніципалітети і ради різних рангів, ієрархії різних політичних і суспільних структур, правові установи й інші інститути, за допомогою яких організується політична соціалізація громадян.
- Нижчий (*мікрорівень*) характеризується масовою участю громадських організацій і соціальних груп у політичній діяльності. Тут формуються вимоги-чекання, складається суспільна думка і політична культура, тобто це живе середовище, яке по-своєму впливає на вигляд політичної системи в цілому.

Ознаки політичної системи

- Взаємозв'язок всіх елементів
- Ієрархічність
- Взаємозалежність типу системи від типу політичного режиму
- Чітка структурованість
- Здатність до нормотворення
- Здатність до саморозвитку

Функції політичної системи

- - **функція політичної соціалізації** (придбання політичних знань, залучення до політичних цінностей);
- - **функція політичного реагування** (реакція на імпульси, що надходять ззовні або з середини системи);
- - **функція політичного рекрутування** (підготовка та відбір політичних лідерів, еліт);
- - **мобілізаційна функція** (мобілізація ресурсів для виконання завдань системи);
- - **дистрибутивна (розподільча) функція** (розподіл політичною системою благ, послуг та статусів);
- - **регулятивна (управлінська) функція** (управління, координація поведінки індивідів та груп).

Основні елементи політичної системи

- Політичні відносини – взаємини суб'єктів політики з приводу влади;
- Політична організація суспільства – система інститутів в межах яких відбувається політичне життя;
- Засоби масової інформації – мережа установ, які займаються збором, обробкою, зберіганням і поширенням інформації;
- Політичні принципи та норми;
- Політична свідомість – сукупність ідей, відображених у політичних документах та правових нормах;
- Політична культура – сукупність уявлень про різні аспекти політичного життя.

Основні підсистеми політичної системи:

- - інституціональна
- - нормативна
- - комунікативна
- - культурно-ідеологічна

- Системний підхід до політики був започаткований американським політологом Д. Істоном.

Він визначав, що політична система – це певний механізм функціонування влади, що визначає порядок розподілу ресурсів і цінностей.

Типологія політичних систем

Критерій класифікації	Типи систем
<i>спосіб виробництва і поділу матеріальних і духовних благ</i>	рабовласницькі, феодальні, буржуазні і соціалістичні
<i>форма і спосіб володарювання</i>	<i>традиційні, харизматичні і раціональні</i>
<i>соціополітичної культури і рольової структури</i>	<i>англо-американська; європейсько-континентальна; доіндустріальна; тоталітарна</i>
Тип політичного режиму	Демократична, авторитарна, тоталітарна
<i>характер взаємин із зовнішнім середовищем</i>	<i>відкриті і закриті</i>

Класифікація політичних систем за рівнем розвитку соціополітичної культури і рольової структури (Г. Алмонд)

- Англо-американська
- Континентально-європейська
- Доіндустріальна
- Тоталітарна

Англо-американська система

- однорідна політична культура
- автономні партії, групи захисту інтересів
- стабільність суспільства
- загальноприйняті норми і цінності політичної поведінки – індивідуальні свободи, право на індивідуальний самовираз, толерантність до чужої думки, свободу вибору, прагматизм та раціональність, повагу до колективної моделі поведінки.
- рольові структури (профсоюзи, партії, лобістські групи) мають досить високу автономність.
- політична структура цього типу дуже раціональна і добре організована.

Європейсько-континентальна система

- подрібнена політична культура
- взаємна залежність між партіями і групами
- велика чисельність політичних субкультур, що призводить до спалахів соціально-політичної напруженості
- орієнтована на колективні моделі поведінки, колективну взаємозалежність
- чергування періодів напруги і стабільності.

Доіндустріальна система

- характерний для країн, що розвиваються
- недемократичність, нестабільність
- велика кількість соціальних груп, розділених етнічною і расовою приналежністю, мовою, кастою, релігією, трибалізмом
- авторитарна система панування на принципах сили та придушення колективних і особистих свобод

Тоталітарна система

- однорідна політична культура
- високий рівень політичної активності
- соціальна, релігійна, національна інтеграція суспільства, але на основі панування принципів насильства і придушення опозиції.

***Політичний режим* – це сукупність методів та засобів реалізації влади в державі.**

Критерії виділення політичних режимів

- Спосіб формування органів державної влади
- Рівень розподілу влади
- Ступінь гарантій прав і свобод людини
- Рівень розвитку плюралізму в суспільстві
- Місце і роль політичних партій
- Методи здійснення владних повноважень

Типологія політичних режимів

Політичний режим

```
graph TD; A[Політичний режим] --- B[демократичний]; A --- C[авторитарний]; A --- D[тоталітарний]
```

демократичний

авторитарний

тоталітарний

Ознаки демократичного режиму

- Вибори як засіб формування і зміни політичних еліт.
- Чітка система поділу влади.
- Високий рівень юридичних гарантій прав і свобод людини.
- Пріоритет інтересів індивіда перед правами держави.
- Наявність політичного, економічного і соціального плюралізму
- Багатопартійність як забезпечення конкурентності політичного процесу.
- Конкурентність, компромісність та узгодження як принципи політичного процесу.

Ознаки авторитарного режиму

- відсутність чіткої системи поділу влади;
- значне звуження сфери політичного плюралізму при існуванні елементів економічного і соціального;
- збереження різного роду станових, ієрархічних, майнових меж в суспільстві;
- однопартійна або гегемоністська партійна система;
- широке застосування методів примусу;
- кооптація, спадкування, насильство або формальні вибори як методи формування органів влади;
- Відсутність легальних методів зміни характеру влади

Різновиди авторитарного режиму

- Диктатура;
- Абсолютна монархія;
- Олігархічний режим;
- Бюрократичний режим;
- Популістський режим;
- Демоктатура;
- Диктократія.

Ознаки тоталітарного режиму

- ідеологізація суспільної свідомості за допомогою ЗМІ, інститутів культури й освіти, усеохоплюючої системи партійного контролю;
- створення загальних стереотипів поведження і маніпулювання масовою свідомістю, обов'язкове створення обліку ворога;
- повне викорінювання будь-яких форм опозиції;
- панування апарата примуса і масовий терор;
- відсутність поділу влади, зрощування партійного апарату з державним;
- відсутність плюралізму;
- Пріоритет інтересів держави перед інтересами індивіда;
- створення культу особистості.

Різновиди тоталітарних режимів:

- Лівий тоталітаризм (на базі комуністичної ідеології)
- Правий тоталітаризм (на базі націонал-соціалізму та фашизму)
- Інформаційний тоталітаризм

Способи зміни політичних систем

- **революція** – являє собою фундаментальну, корінну трансформацію всього політичного пристрою суспільства. Така зміна не обмежується тільки політичним життям, але і трансформує соціально-економічний порядок, моральні основи і цінності всього суспільства.
- **структурна реформа** – означає зміну структури політичної системи. Відбувається зміна співвідношення ролі і функцій різних політичних інститутів, взаємин між ними, без зміни характеру і типу політичної системи, що існує в даній країні. Наприклад - зміна форми правління або форми державного устрою.
- **Зміна лідерів.** Переконавання в тому, що зміна лідерів або особового складу уряду є ефективним способом зміни політики, спонукає до різного роду політичних дій: від виборів до політичних убивств і державних переворотів. Зміна може відбуватися шляхом : 1) спадкоємство; 2) вибори; 3) правонаступництво влади відповідно до конституційного розпорядження; 4) насильницьке захоплення влади.
- **зміна урядової політики.**